

Daktaro Teodoro Triplino įspūdžiai apsilankius Merkinėje 1856 m. kelionės po Lietuvą metu. (Vertimas Henrikas Velmontas).

<...> Vos slenka sunkus vežimas per niūrius smėlynus ir krūmokšnius, per aukštas kalvas, iš kurių viršūnės nepastebime nei bažnyčios bokšto, nei namų, nei žmonių, nei gyvulių, aplinkui vien eglynai ir beržynai. Štai tikrieji Lietuvos vaizdai! Tiktai senasis Nemunas, lyg koks vaiduoklis kada ne kada pasirodantis kairėje, primena, kad esame šalyje, kurioje kadaise vyko nuožmios kovos dėl tų pačių, dabar tokių nepatrauklių vietų.

Ieškojau linksmybės Veselavos karčemoje – pirmame kaime, vykstant iš Druskininkų į Merkinę, bet neradau, nes ten buvo kelios dešimtys valstiečių, vežančių grūdus. Čionykščio valstiečio išvaizda visai kitokia, jo kalba tiek panaši į lenkų, kiek vokiečių į prancūzų. O apsirengimas? Dieve pasigailėk, tokio skurdaus ir prasto apdaro drabužiais negalima vadinti.

Uciekos kaimas ant aukšto kalno, į kurį nelengva įkopti. Uciekoje taip pat neradau paguodos, bet nuo kalno viršūnės mačiau, kas likę iš tų milžiniškų girių, kuriose kitados, dar prieš šimtą metų, gyveno lokiai, stumbrai, briedžiai, elniai ir lūšys.

Nuo čia kelias jau kietesnis, ne toks nuobodus, kraštovaizdis pamažu įvairėja. Sustojame prie dviejų upių santakos. Čia Merkys įteka į Nemuną, o kampe tarp jų stovi medžioklių ir Vladislavo IV mirties išgarsinta Merkinė, skurdus miestelis, kurio raudoni ir balti mūrai, bokštelis, griuvėsiai ir istorinės kalvos vos primena geresnes dienas.

Keltu reikia persikelti per Merkį, o vėliau sunkiai kopti į akmenuotą kalvą. Jos viršuje dešinėje raudonuoja buvusieji Jėzuitų mūrai, paversti kalėjimu ir muitine, toliau ant kalvos baltuoja mūrinė parapijos bažnyčia, kairėje – namukai, lūšnelės, griuvėsiai, priešais – turgus, kurio vidurį užima sena rotušė neseniai išbaltintu bokšteliu; ir vėl namai, dominikonų vienuolyno griuvėsiai, iš kurių pasirodo būriai purvinų žydų, siūlančių mums savo šlykščias prekes. O, kad bent kokia karčema, o joje atskiras kambarėlis su popieriumi užlipintais langais, viena trumpa ir siaura lova ir kanapa trimis kojomis. Po velnių! Čia reikia nakvoti, nes toliau tikriausiai bus dar prasčiau.

Bet neisiu gulti, kol nepamatysiu, kur numirė Lenkijos karalius, kuriam tikras tėvas taip pavydėjo garbės, kad neleido tapti Rusijos monarchu ir savo valdžioje sujungti dviejų slaviškų valstybių, turėjusių pasaulio laimei gražiai sugyventi, o ne įnirtingai kariauti.

Kampinis dviejų aukštų namas nuo turgaus pusės – čia, pasak padavimo, buvusi smuklė, kurioje Vladislovas mirė, persišaldęs medžioklėje ir gydydamasis medumi nuo mirtino čiaudulio.

Tai beveik sugriuvęs nedidelis namelis, tikriausiai niekada niekuo nuo kitų nesiskyręs; jame gyvena žydas, pardavinėjantis degutą, silkes, virves, galastuvus, druską ir manufaktūros prekes.

Netikiu, kad tokioje vietoje mirė Lenkijos karalius, kai šalia buvo Jėzuitų vienuolynas. Tikriausiai koks spekuliantas, matydamas, kaip nerūpestingai mes žiūrime į istorijos prisiminimus, šį bjaurų būstą aptaisė tariamu istorinės įžymybės rūbu. Reikėtų tą šlykštynę sulygtinti su žeme, idant neprimintų mums, kad kas praeities nemoka gerbti, tas mažą ką sugebės nuveikti ir ateityje.

Pro debesis sušvito mėnulis ir pažvelgė plačiai į žiląjį Nemuną ir linksmąjį Merkį, taip greitai skubantį atiduoti savo vandenį senajam Lietuvos upių tėvui. Ir vėl kitoje šviesoje išvydau kraštą, jo ateitį, savo paties ilgesį ir norus. O palaimingoji gamtos reiškinių įtaka! Jeigu jūs negydytumėte žmonių padarytų žaizdų, koks būtų mūsų gyvenimas? Gal virstų nesibaigiančiais dūsavimais ir prakeikimo ašaromis, girtuokliavimo sukeltu laukiniu šėlimu arba malonių jausmų virpuliu.

Keliosi anksti, apsirengiu, išeinu ir randu savo Feliksą Kiršmanskį besikalbantį su kažkokiu juodbruviu dailininko išvaizdos vyru. Pastebėjus mane ir mano tarnui linktelėjus, jis prieina artyn, įbeda žvitrias kais į mano veidą ir pareiškia, kad jau keleri metai karštai trokštąs su manimi susipažinti. Tai buvo ponas Ostrovskis, Vilniaus skulptorius, kaip tik su savo kūriniais važiuojantis į Druskininkus. Tam savamoksliui, neabejotinai talentingam dailininkui, turime būti dėkingi, kad pas mus, Lenkijoje, žinomi Lietuvos įžymiųjų literatų portretai, būtent, Chodskos, Odineco, Tiškevičiaus, Sirokomlės, Balinskio, Malinovskio ir kitų.

Su ponu Ostrovskiu susipažinome geriau. Jis mums pasakojo įdomią savo audringo gyvenimo epopėją ir kaip, būdamas vargingu padieniu darbininku Kuršo uoste, vėliau keliaujančiu dailininku tapo skulptoriumi – to pasiekęs, kad padėjo žmonės, supratę jo talentą, pavyzdžiui Sirokomilė, Tiškevičius, ir kad jautęs pritarimą, kurį lietuviai reiškia kokiais nors gabumais pasižymintiems tėvynainiams. Dabar sekasi gerai, nusipirkęs Vilniuje namus ir dirbąs.

Abu drauge pasukome prie parapijos bažnyčios, stovinčios ant aukštos kalvos. Pastatas labai paprastas, su akmeninėmis sienų atramomis, beveik be bokšto, be frontono, be visko, kas primintų čia esant dievo šventovę, 1386 m. Vladislavo Jogailos įsakymu perdirbtą iš pagonių šventyklos į katalikų bažnyčią. Iš lauko jokių gotiško stiliaus žymių, bet viduje skliautai įspudingi, juos remia šeši pilioriai, sienose labai gražūs gotiški langai.

Kaip tik buvo mišios. Atsisėdome ir įsmeigėme akis į didįjį altorių, papuoštą Mergelės Marijos dangun žengimo paveikslu. Tą gražų, bet dabar netikusio restauravimo gerokai

apgadintą paveikslą bažnyčiai padovanojo Zigmantas III. Tai tikriausiai dviejų įžymių meistrų – Ticiano ir Mikelandželo – garsiojo mokinio Tintorelio originalus darbas. <...>